

ВЗІРЦЕВИЙ ТЕКСТ У КОНТЕКСТІ САМОПРОЕКТУВАННЯ КОРИСТУВАЧІВ ІНТЕРНЕТУ

Анотація. Статтю присвячено визначенню ролі та значення мемів як взірцевих текстів у процесі самопроектування користувачів Інтернету. Показано, що мему як готові соціокультурні зразки, які поширені в Інтернет-середовищі, стають ціннісно-смісловими основами конструювання досвіду особистості. Визначено, що інформаційна ресурсність мемів пов'язана з їхньою лаконічністю. Мотиваційні міні-історії розглядаються як такі, що можуть відбутися в житті людини тому, що у взірцевому тексті закладені мотиви, тема, способи дії, які спрямовуються особистістю на те, що «все може піти інакше», а проектування нових життєвих реалій означає процес досягнення «кращого життя». Зазначається, що взірцевий текст може сприйматися і як «чужий смисл», що викликає в особистості реакцію неприйняття чи опору. У цій ситуації він буде виконувати провокаційну функцію, стимулюючи людину надати власну реплікаційну відповідь на «чужі» смислові послання (звернення) взірцевого тексту. Показано, що саме це смислове напруження і відкриває перед особистістю можливості пошуку власних шляхів розв'язання життєвих задач і вибудовування проектів власного життя та самої себе. Отже, в обох випадках відбувається вихід на новий щабель «імовірно-можливо значимого», що містить ресурси для розвитку особистості та її самопроектування. Спираючись на трирівневу модель особистості, здатної до самопроектування (Н.В. Чепелевої і С.Ю. Рудницької), схарактеризовано особливості перебігу процесу самопроектування особистості в Інтернет-просторі на рівнях «плагіатора», «читача» та «автора».

Ключові слова: взірцевий текст, соціокультурний зразок, мем, смисл, ціннісно-смісловий ресурс, самопроектування особистості.

Гудінова І.Л. Образцовый текст в контексте самопроектирования пользователей интернета.

Аннотация. Статья посвящена определению роли и определению мема, как текстов-образцов в процессе

самопроектирования пользователями Интернета. Показано, что мемы получают статус готовых социокультурных образцов, распространённых в Интернет-среде, которые становятся ценностно-смысловыми основами конструирования опыта личности. Определено, что информационная ресурсность мемов связана с их лаконичностью. Мотивационные мини-истории рассматриваются как такие, что могут состояться в жизни человека поскольку, в тексте-образце заложены мотивы, цели, способы действий, которые направлены на то, что «всё может пойти иначе», а проектирование новых жизненных реалий означает процесс достижения «лучшей жизни». Заметим, что текст-образец воспринимается иногда как «чужой смысл», что вызывает у личности реакцию неприятия и отторжения. В этой ситуации он будет выполнять провокационную функцию, стимулируя человека дать личный репликационный ответ на «чужие» смысловые послы (обращения) текста-образца. Показано, что именно это смысловое напряжение и открывает перед личностью возможности поиска личных путей развязки жизненных задач и построение проектов личной жизни и самого себя. Таким образом, в обоих случаях осуществляется выход на новый уровень «вероятностно-возможного значимого», который содержит ресурсы для развития личности и её самопроектирования. Основываясь на трёхуровневой модели личности, способной к самопроектированию (Н.В. Чепелевой и С.Ю. Рудницкой), охарактеризованы особенности процесса самопроектирования личности в Интернет—пространстве на уровнях «плагиатора», «читателя» и «автора».

Ключевые слова: текст-образец, социокультурный образец, мем, смысл, ценностно-смысловой ресурс, самопроектирование личности.

Gudinova I.L. Model texts in the context of Internet users' self-designing.

Annotation. The article determines the role and meaning of memes as model texts in the process of Internet users' self-designing. It shows that memes, as ready-made social-cultural models existing in the Internet, can become the value-semantic foundations of a person's experience. Informational resources of memes are related with their laconism. Motivational mini-stories are considered as such ones that can occur in human life, because the model text contains motives, themes, ways of actions leading a person to the idea that "everything can go in another way" and "a

better life” can be achieved with designing of new life realities. Also, model texts can be perceived as “one’s other meaning”, causing a reaction of rejection or resistance. In this situation, they will perform a provocative function, stimulating a person to give his/her own replica-response to “one’s other” semantic messages (appeals) of the model text. Namely this semantic tension opens up for a person different possibilities to find his/her own ways of vital task resolution and designing of his/her own life and him/herself. Consequently, in both cases, there is a way to a new level of “probabilistic-possible significant matters” with resources for personal development and self-design. Based on the three-level model of a self-designing person (proposed by N.V.Chepeleva and S.Yu. Rudnitska), the peculiarities of self-designing in the Internet at the levels of “a plagiarist”, “a reader” and “an author” are characterized.

Key words: *model text, social-cultural model, meme, sense, value-semantic resource, personal self-designing.*

Актуальність теми дослідження. На сьогоднішній день величезний вплив на розвиток особистості, її самореалізацію, самоконструювання, самопроектування справляє симбіотично вплетене в її життя віртуальне середовище. Сучасна людина занурена в Інтернет-дискурс, який стає невід’ємною частиною загального дискурсу культури. Комунікації в Інтернет-середовищі мають певну специфіку, тенденцію до максимальної ущільненості інформації, збільшення кількості вірцевих текстів, зростання рівня емоційної насиченості та експресивності повідомлень у соціальних мережах.

Останнім часом науковці приділяють значну увагу осмисленню впливу віртуального дискурсу на розвиток особистості користувача Інтернету. Актуальності набуває проблема ролі і місця вірцевих Інтернет-текстів у процесі самопроектування особистості.

Метою статті є визначення ролі і місця вірцевих Інтернет-текстів у контексті самопроектування користувачів Інтернету.

Результати теоретичного аналізу проблеми. Лаконічні за формою вірцеві Інтернет-тексти (афоризми, цитати, крилаті вислови), що на сьогоднішній день поширені в соціальних мережах, швидко запам’ятовуються та можуть ставати мемами для широкого вжитку.

У своєму дослідженні ми виходимо з того, що меми як ціннісно-сміслові утворення можуть виконувати роль стартової платформи для процесу самопроектування особистості і призвести «до змін у всіх

підструктурах: людина/всесвіт, людина/людина, людина/текст, людина/сукупність текстів» [2].

Зазначимо, що взірцевим текстом стає будь який текст у разі його емоційної та смислової співзвучності з реципієнтом. У процесі самопроектування «у міру розвитку особистість бере на себе відповідальність за власне життя, стаючи, по суті творцем самої себе. Авторство, яке ґрунтується на процесах інтерпретації і реінтерпретації свого життєвого досвіду, передбачає створення проекту «Я» і постійне його відображення, перевизначення, добудовування в дискурсі» [1]. Авторство і є показником зрілої особистості, яка осмислила себе, свій життєвий досвід, що створила свій особистий проект, проект «Я» і здатна розвиватися в напрямі реалізації цього проекту. Особистий проект — це осмислена версія людського буття і, будучи такою, яка обрала певні слова і створила певні образи, дії і речі, побут, вона стає самоусвідомлюючим дискурсом, в якому людина є доступною власному усвідомленню, виступає як об'єкт самозбагнення, розкриття власних сенсів [1].

Реалізація створеного внутрішнього проекту спрямована на впорядкування і визначення самого себе для самого себе, а не тільки для існування в соціальному світі. Інакше кажучи, процеси самопроектування дозволяють постійно «добудовувати» власну онтологію в тому напрямі, в якому вона здається особистості на даний момент життя істинною, правильною, гідною.

Згідно концепції Н.В. Чепелевої, самопроектування характеризує здатність людини діяти на підставі особистого задуму, який, у свою чергу, базується як на інтерпретації власного емпіричного досвіду, так і на засвоєнні ззовні «готових» соціокультурних зразків. На її думку, до взірцевих текстів можуть належати родинні наративи та оповіді знайомих, твори художньої літератури, кінофільми, тексти ЗМІ, Інтернет-блоги (мережеві журнали чи щоденники подій), сторінки соціальних мереж, тощо. [1].

Пошук і віднайдення для себе мемів, що описують стан певної проблемної ситуації, мету, способи дії допомагають сконцентруватися на їхньому смислі, вплести їх у контекст власного життя і майбутніх подій.

Меми, за своєю суттю, є чітко означеною «точкою зору» автора з певного приводу чи факту, що часто стоїть осторонь від цілісного образу світосприйняття, а інколи вливається в динамічний потік

«константних» життєвих ухвалень. Завдяки точці зору відбувається перспективне бачення об'єктів, які інакше не могли б бути сприйняті.

Спільність цінностей поєднує людей у соціальних мережах, які залишають коментарі до певних мемів, надихаючись певною мотиваційною темою, вони надають підтримку один одному. Смысл мему — це лаконічна думка, споріднена з цитатною думкою, це, як правило, «текст в тексті», «слова-ключі», «смысли-ключі», які можуть закладати цеглини в фундамент майбутніх проєктів особистості, провокуючи відповіді на запитання «Ким/яким мені бути в майбутньому для...?». Мем як вірцевий текст становить «мінімальний наратив», для якого характерним є редукованість наративних компонентів і принципів, як літературна мікроформа, що має подієво-просторову часову організацію. У ньому відбувається розкриття певної події, що може відображатись у таких формах: початок-середина-кінцівка; зав'язка-розв'язка; постановка проблеми-рішення; очікування-задоволення, питання-відповідь до події. Мем містить не лише тематичну спрямованість, а і поетичну. У них закладені певні концептуальні позиції, наприклад: «Псує людину не бідність чи багатство, а заздрість і жадібність», «Невдача – це просто можливість почати спочатку, але вже більш мудро», «І немає величі там, де немає простоти, доброти і правди», «Іноді своєчасно зроблені кроки змінюють ходу всього життя». Вірцеві тексти – це хронотопи попередніх епох. У них визначено шість типів дихотомій (за Д. Рашкоффом), а саме: істина-брехня, персонаж-подія, традиція-інновація, (тло-фігура чи персонаж є основними смисловими домінантами), зображення-текст, задум-дія. У кожній історії є свій сюжет, своя динаміка і свій смысл. Новий інформаційний соціум здатен переінакшити та змінити зміст і смысл таких фундаментальних категорій як самопізнання, самоусвідомлення, самопроєктування та самореалізація. За таких умов вірцевий текст стає структурною опорою, призводить до розширення інтерпретаційних рамок особистості. Отже, мем як вірцевий текст задає певну просторово-часову структуру і певну систему цінностей.

І. Ужаревич наголошує, що «літературні мікроформи слід відрізнити від простих форм, бо літературні мікроформи є хоч і максимально короткими, але семантично, естетично, структурованими та функціонально є повними складними текстами, які утворюють розповідальну матрицю» [3]. Також мем відображає ретро- та перспективну динаміку породження інтерпретацій, прогнозованих соціокультурними комунікаційними процесами.

Отже, лаконічна смислова форма «Інтернет-мем» є відображенням світогляду, системи певних цінностей людини. Попередні життєві історії, до яких повертається людина в наслідок інтерпретації мему, можуть «виправлятися» у майбутньому. «Непрожиті до кінця» життєві історії стають для особистості поштовхом для пошуку змін у власному житті та в самій собі. Людина яка знає «навіщо», подолає будь які «як».

Присвоєні особистістю мотиваційні взірцеві тексти з Інтернету, які окреслюють коло «вибірково-значимого» в житті людини (сюжети, персонажі, архетипи, причини), можуть визначати стратегії само осмислення особистості. Це «персонально-значиме» спонукає до рефлексії власного досвіду та його трансформації.

Мотиваційні міні історії розглядаються як такі, що можуть відбутися в житті людини тому, що у взірцевому тексті закладені мотиви, тема, способи дії, які спрямовуються особистістю на те, що «все може піти інакше», а проектування нових життєвих реалій означає процес досягнення «кращого життя».

Проте взірцевий текст може сприйматися і як «чужий смисл», що викликає в особистості реакцію неприйняття чи опору. У цій ситуації він буде виконувати провокаційну функцію, стимулюючи людину надати власну реплікаційну відповідь на «чужі» смислові послання (звернення) взірцевого тексту. Саме це смислове напруження і відкриває перед особистістю можливості пошуку власних шляхів розв'язання життєвих задач і вибудовування проєктів власного життя та самої себе. Отже, в обох випадках відбувається вихід на новий щабель «імовірно-можливо значимого», що містить ресурси для розвитку особистості та її самопроектування.

В Інтернеті відбувається віднайдення готового смислу, який є співзвучним незавершеній історії з минулого чи пов'язаний з пошуком ресурсів для «старту в майбутнє». За таких обставин людина може швидко проаналізувати особистісні чи соціальні причини невдалого завершення життєвої ситуації. Нове віднайдене ціннісно-смислове настановлення для людини дає не тільки новий поштовх, а й нові варіації досягнення, розуміння того, що з даними труднощами чи ситуаціями зітнулася не вона одна. Отже, отримуючи готовий соціокультурний смисловий взірець для подальшого застосування в життєвих обставинах, Інтернет-користувач відчуває себе причетним до колективного соціокультурного досвіду і його співучасником «не

гіршим за інших». Тут відбувається пошук особистісних ресурсів для реінтерпретації ситуації та її завершення.

Особистість продумує шляхи виправлення ситуації для продуктивного завершення історії, або проектує перспективу власного розвитку. Проте для повернення до минулих подій з метою їхньої реінтерпретації щодо актуального запиту сьогодення потрібно мати достатньо мужності. Зазвичай людина в Інтернеті шукає необхідні ресурси під актуалізовані цілі.

«Розгортаючи» меми, особистість може поставити нову мету, осмислити причини повернення до певних подій минулого, визначити їхню значимість, продумати нові ситуативні варіанти досягнення бажаного результату. Як правило один мем може нагадати декілька споріднених за змістом ситуацій з власного минулого та інших людей. Отже, новий проект може передбачати розширення подієвих варіацій особистості та її досвіду в цілому.

У межах трирівневої моделі особистості, що спрямована на процес самопроекування («плагіатор», «читач», «автор»), запропонованої Н.В. Чепелевою та С.Ю. Рудницькою [4], ми вбачаємо певні особливості побудови особистісних проектів користувачами соціальних мереж за допомогою лаконічних вірцевих Інтернет-текстів (мемів).

Так, на рівні «плагіатора» особистість копіює меми, не породжуючи власних смислів. Тут Інтернет-користувач стикається із вірцевими текстами, що є близькими йому особисто за змістом та копіює їх собі на сторінку в соціальних мережах з метою запам'ятати і використати при подібній нагоді. При наявності великої кількості запозичених мотиваторів людина не здатна утримати їх у пам'яті і використати в майбутньому. Цією кількістю мотиваторів на сторінці людина лише показує, які саме життєві смисли її турбують. Для психологів палітра «перепощених» мотиваторів може слугувати матеріалом для розуміння, яких ресурсів не вистачає людині для повноцінного життя. На цьому рівні ще не з'являється зацікавленість у зміні певної ситуації. Іноді в поле зору Інтернет-користувача потрапляють «смисли колапси», (наприклад, «магія духовності, і біблія заможного життя») так вони певною мірою демонструють дифузність власної смислової системи.

На рівні «читача» для особистості характерним є інтерпретація соціокультурного матеріалу та її співвіднесення з власним досвідом. Інтернет-користувач виділяє з безлічі мотиваційних текстів декілька чи

один для більш глибокої інтерпретації, осмислення, порівняння з власним досвідом. Людина намагається підібрати свої влучні слова, створити власні наративи. На цьому рівні може відбуватись вивільнення від зразкових схем і використання своїх інтерпретаційних варіантів. Меми тут розгортаються в наративи.

На рівні «автора» особистість створює власну смислову систему, встановлює власні відношення (зв'язки) між окремими смисловими вузлами її карти світу, стає автором себе і власного життя. На цьому рівні Інтернет користувач, визначивши для себе певне завдання на пошук смислових зв'язків, розуміє, що не можна рухатись у різних «смислових напрямках» одночасно. В наслідок інтеграції смислового простору особистості, через смисловий діалог із Собою та Іншим, конструюється власний смисловий концепт (зокрема у формі мему) як лейтмотив власного життя, що може слугувати надалі взірцевим текстом для Інших, провокувати їх на відкриття своїх власних смислів.

Висновки. Меми як лаконічні Інтернет-тексти, що розповсюджені в соціальних мережах, містять у собі «базові пакети» концептів (цілей, мотивів, способів дій тощо), які визначають способи прийняття життєвих рішень особистістю, вибудовування нею ієрархій смислових пріоритетів.

У разі, коли смисли «мотиваційних міні історій» сприймаються особистістю як близькі (власні, справжні), меми можуть слугувати поштовхом для самопроекування особистості. Проте взірцевий текст може сприйматися і як «чужий смисл», що викликає в особистості реакцію неприйняття чи опору. У цій ситуації він буде виконувати провокаційну функцію, стимулюючи людину надати власну реплікаційну відповідь на «чужі» смислові послання (звернення) взірцевого тексту. Саме це смислове напруження і відкриває перед особистістю можливості пошуку власних шляхів розв'язання життєвих задач і вибудовування проєктів власного життя та самої себе. В обох випадках відбувається вихід на новий щабель «імовірно-можливо значимого», що містить ресурси для розвитку особистості та її самопроекування.

Отже, меми як взірцеві Інтернет-тексти можуть слугувати стартовою основою для самопроекування користувачів Інтернету.

Література

1. Самопроектування особистості у дискурсивному просторі : монографія [Електронний ресурс] / Н. В. Чепелева, М. Л. Смульсон, О. В. Зазимко, С. Ю. Гуцол [та ін.]; за ред. Н. В. Чепелевої. – К. : Педагогічна думка, 2016. – 232 с. – Режим доступу : <http://lib.iitta.gov.ua/704560/>
2. Свойкин К.Б. Смысловая диалогическая конвергенция текста в научной коммуникации. / К.Б. Свойкин. – Саранск, 1998. – С.148.
3. Ужаревич Й. Протонариат и повествование- пословица и шутка [Электронный ресурс] / Й. Ужаревич. – Режим доступа: <http://www.hrvatskiplus.org/artikle.php?id=1885&naslov=protonarativ-i-poslovica-i-vic>
4. Чепелева Н.В. Нормативна модель дискурсивного самопроектування особистості [Електронний ресурс] / Н.В.Чепелева, С.Ю. Рудницька // Наука і освіта. – 2017. – №11. – с. 105– 113. – Режим доступу <http://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/uk/articles/2017-11-doc/2017-11-st14>

References

1. Chepeleva, N. V., Smulson, M. L., Zazimko, O. V., ... & Gutsol, S. Yu. (2016). *Samoprojektuvannja osobistosti u diskursivnomu prostori* [Personality Self-Projecting in the Discursive Space: Monograph]. Kyiv: Pedagogical Thought, 232. Retrieved from: <http://lib.iitta.gov.ua/704560/> [in Ukrainian].
2. Svoikin, K. B. (1998). *Smyslovaia dialogicheskaia konvergentciii teksta v nauchnoi kommunikacii* [Semantic Dialogic Convergence of a Text in Scientific Communication] (p.148). Saransk. [in Russian].
3. Uzharevich, I. (n.d.) *Protonariat i povestvovanie – poslovitca i shutka* [Protonariat and Narrative – a Proverb and a Joke]. Retrieved from: <http://www.hrvatskiplus.org/artikle.php?id=1885&naslov=protonarativ-i-poslovica-i-vic> [in Russian].
4. Chepeleva N.V., & Rudnytska S.Y. (2017) Normatyvna model dyskursyvnoho samoprojektuvannya osobystosti. // *Nauka i osvita- Science and education*. 11. 105-113. Retrieved from: <http://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/uk/articles/2017-11-doc/2017-11-st14> [in Ukrainian].

Актуальні проблеми психології Т.2. Вип. 11. 2018. ISSN 2072-4772